

Глава 8

Справување со конфликт

Вовед

Илустрацијата прикажува двајца млади мажи во кавга. Тие седат отспротива на една маса. Едниот мавта со знаме, а другиот ја стега тупаницата и ги покажува забите. Нивната коса е наkostenешена, што на противниците им дава страшен, сверски изглед. Ако е само ова, ние би очекувале конфликтот да се зголеми: двајцата мажи наскоро ќе станат и ќе почнат со физичко насилство. Но, има втор елемент во оваа слика: двајцата мажи се ракуваат, како знак на договор и компромис. Тие само зборуваат – можеби викаат еден на друг – но нема насилство.

Сликата симултано покажува нешто што во вистинскиот живот се одвива последователно: ако се залагаме за нашите интереси, мислења и вредности, некогаш ќе се впуштиме во конфликт. За да ги решиме конфликтите, ние мораме да сме способни и подготвени да најдеме компромиси да се договориме. Најпрво расправањето и одредувањето на екстремности, а потоа барањето согласност и компромис, создава еден процес на конфликт како што е вдишувањето и издишувањето.

Исто така подот во форма на звезда можеби има значење. Ние делиме една заедница – на пример нашата планета, нашето семејство, нашето училиште. Немаме друго. Затоа зависиме едни од други и решавањето на конфликти мора да е водено од заеднички принципи и

правила. Ваквите конфликти не се ништо лошо. Човековите права создаваат плурализам на интереси, кој ја зголемува веројатноста за конфликти. Правилното решавање на конфликти води до хармонија, а обидите да се надмине конфликтот на авторитарен начин или со неправедно решавање може да доведе до нарушување на заедницата.

Решавањето на конфликти е вештина која до одреден степен се учи. Ова е една цел на вежбите во оваа глава; тие на ученикот му даваат алатки, структурирани шеми за процедура, за решавање конфликти и медијација. Второ, праведноста на решавањето конфликти е важна, бидејќи се однесува на вредностите и културата на конфликтното однесување. Идеално, конфликтот треба да се реши со решение во кое сите добиваат. Ако тоа не е возможно, треба да се внимава да не се создадат губитници, туку да се најде компромис кој го одржува балансот меѓу добивките и недостатоците. Гледано од поширока перспектива, не се засегнати само противниците кои директно се вклучени, туку и заедницата и целата околина.

Вежба 8.1. – Решенија со двојна добивка

Образовни цели	Учениците разбираат дека конфликтот може да се реши на различни начини. Вклучените страни може да се во позиција на победници или губитници, или да се согласат на компромис. Ниедна страна не треба да се чувствува како губитник, бидејќи ова може да доведе до нов конфликт.
Ресурси	Табла или постер.

Процедура

1. Наставникот им објаснува на учениците дека може да има три типа на решавање на конфликт:

добивка – добивка

добивка – загуба

загуба – загуба

Тој/таа ги илустрира овие принципи на решавање конфликти на таблата.

Добивка – добивка: решение во корист на двете страни

Добивка – загуба: решенија во корист на едната страна

Загуба – загуба: решенија со кои никоја страна не добива.

2. Наставникот дава примери за различните начини на решавање конфликти:
Момче и девојче се расправаат за една топка. Еден возрасен интервенира и им вели заедно да играат со топката или двајцата да играат еднакво време. И двајцата имаат корист. Ако возрасниот ја даде топката само на едниот, секако дека само тој/таа има корист. Ако возрасниот ја земе топката бидејќи не можат да се договорат, ниеден од нив нема корист.
3. Во парови или групи, учениците го истражуваат нивното лично искуство за наоѓање други примери на конфликт. Тие можат да зборуваат за овие искуства дома и на училиште, па да преминат на поголемите конфликти со групи и цели држави.
4. Учениците ги анализираат примерите за решавање на конфликти, ги идентификуваат со помош на моделот од погоре, прашувајќи се која страна ќе има корист од решението. Кој може да најде решенија со кои двете страни добиваат?
5. Пленарна сесија: учениците ги споделуваат резултатите од анализата.

Варијација

После 2-риот чекор, учениците добиваат опис на случај со конфликт. Во групите, се обидуваат да најдат решение со кое ќе нема губитници. Ако конфликтот веќе се решил, учениците можат да ги споредат нивните решенија со тој од вистинскиот живот и реакциите за него. Нивната анализа е според моделот на политички циклус (видете ја вежбата 7.9).

Вежба 8.2. – Структуриран пристап кон решавањето на конфликт

Образовни цели	Учениците учат техника на решавање конфликти. Тие разбираат дека решавањето конфликти до одреден степен зависи од вештините кои можат да се научат.
Ресурси	Материјали: „Решавање на конфликти во шест фази“. Весници и списанија.

Процедура

1. Наставникот опишува конфликтна ситуација за која нема одредено решение (пр.: еден ученик задева друг ученик кој доаѓа од странство и зборува со чуден акцент).
Оваа ситуација може да се прикаже со играње на улоги. Учениците дискутираат како да го решат конфликтот. Со тоа, тие можат да предвидат некои делови од моделот кој ќе го користат во оваа лекција или да постават прашања за кои моделот можеби има одговор.
2. Листот „Решавање на конфликти во шест фази“ се дели на половина од учениците, кои го читаат во тишина.
Другата половина од класот бира извештај на конфликт од весник или списание. Тие исто така можат да користат лично искуство или информација од прва рака.
3. Учениците прават групи од четворица од кои двајца ученици го прочитале решението на конфликтот, а двајца кои ги одредиле можните конфликти.
4. Учениците бираат еден конфликт и ги тестираат идеите за решавање конфликти.
Двајца се противници, другите двајца се медијатори, кои го користат листот за да најдат решение.
5. Последователна пленарна сесија:
 - Кои конфликти се обидовте да ги решите?
 - Како се обидовте да ги решите?
 - Како/дали ви помогна моделот за решавање конфликти?

Варијација

1. Учениците се концентрираат на случај и ги споредуваат решенијата.
2. Штом учениците се запознати со процедурата таа може да се применува на конфликти кои вистински се случуваат во класот.

Материјали

(видете ја следната страна)

Материјал за ученици: решавање на конфликт во шест фази

1. Одредете ги потребите. „Што ви треба (што точно сакате?)“	Секоја личност вклучена во конфликтот треба да го одговори прашањето без обвинување на другите.
2. Одредете го проблемот. „Што сметате дека е проблемот во овој случај?“	Целиот клас може да помогне да се најде решението кое ги задоволува потребите на засегнатите. Противниците мора да се способни да ја прифатат одредбата.
3. Барајте неколку решенија. „Кој може да понуди начин на решавање на проблемот?“	Сите во класот можат да дадат одговори. Овие треба да се запишуваат, без коментар, расудување или евалуација. Целта на оваа фаза е да се најдат што повеќе решенија.
4. Проценете ги решенијата. „Дали би биле задоволни со ова решение?“	Секоја страна во конфликтот ги разгледува алтернативите, објаснувајќи кои се, или не се прифатливи.
5. Одредете кое решение е најдобро. „Дали двете страни го прифаќаат решението? Дали се решил проблемот?“	Мора да е јасно дека двете страни го прифаќаат решението. Нивните трудови да се најде решение треба да се ценат.
6. Видете како се применува решението. „Да разговараме уште еднаш за ситуацијата за да сме сигурни дека проблемот навистина се решил.“	Треба да се направи план за евалуација на решението. Зависно од природата на конфликтот и возраста на противниците, евалуацијата може да се прави неколку минути, часови или ден подоцна.

Вежба 8.3. – Семеен конфликт и конфликт со средината

Образовни цели	Учениците учат за решавање на конфликтите на структуриран начин.
Ресурси	Материјали: „Решавање на конфликти во шест фази“ (видете ја вежбата 8.2).

Процедура

1. Учениците го читаат работниот лист “Решавање конфликти во шест фази”.
2. Наставникот им дава на учениците да ги прикажат примерите за типични домашни конфликти, во училиште или на игралиште, на пример:

Дома:

- Детето сака да игра, но родителите мислат дека тоа треба да учи.
- Детето сака пари за на кино/концерт/забава/излет, но родителите имаат други трошоци.

На игралиште:

- Момчињата и девојчињата сакаат да го користат игралиштето за различни намени.
 - Момчињата им пречат на девојчињата додека тие играат.
3. Учениците бираат еден конфликт на кој ќе работат и прават групи од 4-6 ученика.
 4. Секоја група потоа се дели на две. Половина имаат улога на родители, а другата половина има улога на деца.
Најпрво родителите и децата одвоено се подготвуваат за нивната позиција. Потоа се среќаваат со противниците и почнуваат со преговори, следејќи ги шесте фази.
По одредено време, преговорите запираат и групите се враќаат на часот.
 5. Целиот клас дава повратна информација за нивната работа. Какви решенија смислија?
Дали имаше многу различни решенија?

Варијација

Оваа вежба може исто така да се прави со медијатор, на пример еден ученик со улога на дедо/баба кој ги води спротивставените страни низ преговорите.

Вежба 8.4. – Сесија со „бура на идеи“ во врска со конфликтот и мирот

Образовни цели	Учениците можат да ги дефинираат концептите за конфликт и мир. Учениците можат да објаснат кои конфликти можат да се решат а кои не.
Ресурси	Постери и маркери во боја.

Процедура

1. Се пишува зборот „КОНФЛИКТ“ на еден од листовите.
Учениците имаат две задачи за наоѓање на идеи.
 - а. Пишуваат колку што можат повеќе зборови или изрази во врска со конфликтот.
 - б. Пишуваат клучни зборови кои упатуваат на конфликтни ситуации.
Овој дел се прави во тишина и без коментирање.
2. Кога на учениците ќе им снема идеи, се пишува зборот „МИР“ на друг лист.
Процедурата е истата.
3. Класот дискутира за резултатите.
4. Се развива класификација на различните начини на конфликт со помош на наставникот:
 - конфликти кои *може* да се решат
 - конфликти кои *не може* да се решат.

Решавањето на конфликти без губитници (види вежба 8.1) многу често е возможно само со компромис. Ова функционира, на пр. кога сиромашните ресурси треба праведно да се поделат. Ако тортата е мала и секој добие еднакво мало парче, ние можеме да го прифатиме решението иако ќе останеме гладни. Но ако се работи за судир на религиозни убедувања, компромисот тешко дека е возможен. А ако конфликтот е предизвикан од етнички или расни поделби, има опасност од протерување или физичко истребување на членовите на една страна. Колку е порационален пристапот на страните во конфликт, поголема е шансата да се реши со преговарање и компромис наместо со насилство. Рационалното решавање на конфликти бара двете страни да разграничат меѓу проблемот и противникот и да го почитуваат човечкото достоинство на противникот, во однос на човековите права.

Продолжение

Учениците илустрираат различни ситуации на мир и конфликт преку цртежи или написи и слики од печатот.

Вежба 8.5. – Статуи

Образовни цели	Учениците можат да идентификуваат ситуации на угнетување, да развијат креативност во ненасилното решавање на конфликти и да го користат говорот на телото како начин на изразување.
Ресурси	Не се потребни.

Процедура

- Учениците ги прават следните прелиминарни вежби во парови:
 - Еден ученик прави поза, другиот треба да ја имитира. Се менуваат со улогите.
 - Еден ученик ја става раката на неколку сантиметри од неговиот партнер. Кога тој/таа ќе ја помрдне раката, другиот треба да се извитопери во која било (неудобна) позиција за растојанието да е исто.
Овие вежби ги обучуваат учениците да се забележуваат едни со други.
- Во пленарната сесија, учениците претставуваат и дискутираат за ситуации на угнетување:
 - Двајца или повеќе ученици се договараат за идеја и потоа формираат група на статуи кои претставуваат ситуација на угнетување (пример: дете кое клечи му ги чисти чевлите на богат човек).
 - Ако некој член од публиката смисли начин на решавање на ситуацијата за да има еднаквост, тој/таа ги мести актерите според неговиот/нејзиниот нов модел.
Идеално е вежбата да се прави во тишина, за учениците да прават мимики и да го развиваат телесниот говор.
- Понатаму може да учествуваат повеќе актери во сцената.
- Наставникот ги резервира последните 10-15 минути од часот за пленарна дискусија. Учениците даваат повратна информација, а можат да постават прашања кои ќе создадат понатамошни истражувања.

Варијација

- Истата процедура се користи да се прикажат човековите и детските права и примери за тоа како се прекршуваат.
- Вежбата може да се продолжи во ситуации на конфликт и вистински ситуации кои будат силни чувства.

Вежба 8.6. – Казнување наспроти позитивно решавање на конфликти

Образовни цели	Учениците се мотивирани да ја прифатат идејата за законот и правилата во една група. Учениците можат да ги прифатат разликите и да учествуваат во процеси на одлучување. Тие го развиваат нивниот креативен потенцијал за решавање конфликти.
Ресурси	Материјал за ученици: „Список на казнувања“

Процедура

1. Учениците кажуваат форми на казнување. Во овој вовед на часот тие се експерти, бидејќи тие можат да набљудуваат и да се користат со искуството. Тие може веќе да почнат со коментари.
Наставникот го дели материјалот „Список со казнувања“ на учениците, а тие тивко читаат.
2. Учениците дискутираат во мали групи (3-4 уч.) за тоа кои казни имаат смисла а кои не.
3. Групите ги споделуваат резултатите со другите групи (тука е корисно аранжирањето како сложувалка; види вежба 5.3).
4. Учениците се враќаат во нивните групи и дискутираат која казна треба да се користи во следните ситуации (и дали воопшто):
 - ученик доаѓа на училиштедоцна
 - ученик не ја напишал домашната задача
 - ученик пречи во работата на часот
 - ученик навредува соученик поради неговото потекло или религија
 - ученик малтретира ученичка
 - Ученик е насилен на часот/на одморите.
5. Пленарна сесија: учениците ги претставуваат резултатите.
Последователната дискусија може да го обработува следното прашање: Дали има алтернативи за давањето на казна (пр. медијација меѓу злосторникот и жртвата)?

Продолжение

Учениците глумат сцена со позитивно, креативно решавање на конфликти.

Материјали

(видете ја следната страна)

Материјал за ученици

Список со казнувања

1. Пишување поема
2. Раскажување бајки на мали деца
3. Кажување шеги и квизови на часот
4. Десет склекови за пцовки
5. Стоење на часот толку минути колку што сте доцнеле
6. Стоење додека пишувате
7. Подготвување на час за учениците
8. Еден час работа во градината
9. Чистење на рекреативниот простор
10. Чистење на училницата
11. Бркање од часот⁹
12. Трчање околу училиштето десет пати
13. Казна за време на одморот
14. Додатна работа за еден од вашите послаби предмети
15. Плаќање на казна која ќе ги покрие главните трошоци
16. Пишување на извинување
17. Понатамошни предлози...

⁹ Напомена: Книгата е пишувана 2008-ма година во Швајцарија. Во Р. Македонија бркањето од час е забрането со закон.

Вежба 8.7. – Малцинства

Образовни цели	Учениците разбираат дека чувството на исклучување може да е резултат на тоа како ве гледаат другите членови на општеството, а поважно – како ве гледаат членовите на вашата група.
Ресурси	Позитивни и негативни картички за секоја група. Два големи листови хартија за секоја група, еден со зборот „ЧУВСТВА“ а другиот со зборот „ДЕЛУВАЊА“. Маркери.

Процедура

На почетокот од играта, битно е учениците да не знаат што претставуваат, во спротивно тие веднаш ќе искористат однапред создадени идеи кои ќе го нарушат текот на играта.

Играта е пример на внимателно и комплексно правење рамка од наставникот. Во самата строга рамка, учениците имаат голема слобода да ги развиваат и изразат своите идеи и искуства.

1. Учениците прават групи од 4-6 ученика.
2. Секоја група добива комплет на позитивни картички, маркери и двата листа хартија. Наставникот им вели да назначат пишувач кој ќе ги запише коментарите и реакциите на групата на хартија. Исто така може и сите членови да ги запишуваат своите реакции.
3. Наставникот им вели на учениците дека нема да се претставуваат самите себеси во вежбата, туку ќе бидат членови на малцинска група. Во моментот, тие треба да се интересираат кои се, но исто така да сметаат дека пораките на картичките ги опишуваат нив и нивната ситуација.
4. Еден по еден, учениците читаат една од картичките на другите во групата. Кога ќе ги прочитаат сите шест картички, тие ги пишуваат одговорите за прашањето, „Како се чувствувате како член на оваа група? на листот за „ЧУВСТВА“.
5. Наставникот ги дели шесте негативни картички на секоја група, и го повторуваат чекорот 4.
6. Наставникот им вели на учениците да го одговорат следното прашање, “Што би правеле вие ако бевте во слична ситуација?” . Одговорите треба да се пишуваат на листот за „ДЕЛУВАЊА“. Учениците треба да запаметат дека сè уште се истата група која ги изрази чувствата на првиот лист. Можеби нешто што го запишаа на тој лист ќе им помогне да одлучат како да реагираат.
7. Пленарна сесија:
 - Секоја група ги претставува чувствата кои ги запишаа на првиот лист на остатокот од класот.
 - Кога сите групи ќе го завршат првиот дел, наставникот им вели да ги претстават предлозите од листот на „ДЕЛУВАЊА“. Класот треба да ги согледа конструктивните делувања, насилните дејствувања и разликите меѓу и во самите групи.
8. Наставникот ги прашува учениците како работеле во групата и дали имале некои проблеми (сорботка, лидерство, итн.) и што мислат дека научиле од вежбата: за

самите нив, нивните реакции и групата. Дали можат да остварат врска меѓу малцинската група која ја претставуваа и други групи кои можеби ги знаат?

9. Конечно, наставникот им кажува на учениците дека групата која ја претставуваа се Ромите.

Продолжение

Учениците ги споредуваат нивните идеи со Конвенцијата за елиминација на сите форми на расна дискриминација.¹⁰ Учениците исто така можат да истражат дали опишаната ситуација кореспондира со таа во нивната држава, кои мерки ги презема власта и кои од мерките кои тие ги предложиле ги содржи конвенцијата.

Материјали

Комплет на позитивни и негативни картички

Нашите куќи не се како на другите луѓе. Тие се посебни и ние многу ги сакаме. Ние сакаме да ја негуваме нашата традиција.	Телевизијата и печатот не ја кажуваат вистината за нас. Тие велат дека сме проблем. Тие не ни даваат да ја кажеме нашата приказна.
Ние имаме многу вештини. Правиме секакви врсти на рачна работа и занаети. Нашата работа е голем придонес за земјата во која живееме.	Некои луѓе лошо не третираат и ни даваат погрдни имиња. Некогаш не напаѓаат без причина. Илјадници наши луѓе беа убиени во странство, во скоро време.
Во минатото, нашите луѓе правеле многу храбри дела. Сакаме да ја паметиме нашата историја.	Немаме водовод, нашето ѓубре ретко се собира.
Ние сме многу независни. Сакаме да се грижиме самите за себе. Не должиме ништо никому.	Некои доктори не сакаат да не прегледаат кога сме болни. Тешко ни е да имаме здравствено осигурување.
Ние сакаме да се собираме и да раскажуваме приказни и пееме песни. Сметаме дека многу е важно да се ужива во животот.	Луѓето не не сакаат во нивното соседство. Некои луѓе не ни даваат работа поради тоа што сме.
Ние сакаме да живееме близу до семејството и пријателите. Ние добро се грижиме за постарите во нашата заедница. Ги обожуваме нашите деца.	Некогаш имаме проблеми со полицијата и општинските власти поради местото на кое случајно сме.

¹⁰ Конвенција за елиминација на сите форми на расна дискриминација, усвоена од Генералното собрание на Обединетите нации на 20ти ноември 1963-та. Текстот е достапен на интернет.

Вежба 8.8. – Претстави за војната и мирот

Образовни цели	Учениците можат да ги одредат аспектите на војната и мирот. Учениците развиваат вештини на читање на сликите. Учениците можат да ги изразат личните идеи и чувства за војната и мирот.
Ресурси	Купче од слики (фотографии, цртани, реклами, итн.)

Процедура

1. Се покажуваат фотографии на учениците. Пожелно е сликите да се закачат на сидовите во училницата или во ходникот. Учениците треба да ги гледаат сликите како на изложба.
2. Учениците ја имаат можноста спонтано да реагираат. Кои слики претставуваат мир или војна? Наставникот не ги присилува да коментираат. На крајот од овој воведен чекор, тој/таа посочува дали учениците се согласни во нивните коментари. Не се дискутира за разликите во перцепциите.
3. Учениците одбираат фотографија која посебно им е драга. Ако сакаат, тие можат одблиску да ја погледнат. Во тишина, тие писмено ги одговараат следните прашања:
 - Што гледате (опис)?
 - Кои се вашите мисли (размислување и фантазија)?
 - Кои се вашите чувства (емоции)?
4. Во групи од четири ученици, тие избираат слики и прават парови на контраст. Може да се вклучат некои од сликите кои ги проучуваа во чекорот 3, но може да се користат и други слики.
5. Учениците ги претставуваат нивните избори во пленарната рунда и ги објаснуваат изборите. Ако снемјува време, секоја група треба да претстави најмалку два контрастни парови.
6. Размислување. Учениците ги изразуваат нивните мисли и чувства. Тие можат да поставуваат прашања за ситуациите на фотографиите, а овие прашања можат да водат кон понатамошно истражување.

Продолжение

Истата тематика може да се работи на часовите по литература и сликање.

Класот организира изложба на темите.